

Др ЂОРЂЕ ПИЉЕВИЋ
Истраживач, ИИРПС, Београд

Оригинални научни рад

ЧЕТВРТА ЗЕМАЉСКА КОНФЕРЕНЦИЈА КПЈ

Конгреси и конференције се сврставају, несумњиво, међу најзначајније догађаје у развоју неке партије и покрета у целини. Четврта земаљска конференција КПЈ, одржана после шест година од највишег скупа Партије, Четвртог конгреса, имала је велики значај за даљи развој не само КПЈ већ и свег револуционарног покрета у Југославији. Иако је то релативно краatak период у развоју неке партије, он је за КПЈ и револуционарни покрет у Југославији био и дуг и ванредно богат политичким догађајима и на унутрашњем и на међународном плану.

На међународном плану десиле су се крупне промене изазване великом економском кризом која је дубоко потресла економске и друштвене односе у великом броју земаља у свету, па и Југославији. У великом броју капиталистичких и колонијалних земаља водиле су се бескомпромисне националноослободилачке и класне борбе, које у Кини прерастају у социјалистичку револуцију, а у Шпанији покрет демократских и револуционарних снага изазива ширагибања маса са јасним демократским обележјем, отварајући перспективу дубљих револуционарних промена. Великим радничким штрајковима и демонстрацијама сузбијани су покушаји профашистичких и фашистичких елемената да дођу на власт у Француској, Енглеској и неким другим земљама у Европи. Раднички штрајкови и демонстрације потресали су и САД. То је, истовремено, и време веће експанзије реакције и фашизма. И док се тој опасности успешно супротстављају прогресивне снаге у многим земљама у свету, екстремни национализам и фашизам чврсто хвата корене у Немачкој, Италији, Јапану и Аустрији, јачају фашистички покрети и групе у доста малих земаља у свету, посебно у Европи, подржани од немачког и италијанског фашизма. Продору фашизма и ратне опасности покушава се парирати мобилизацијом револуционарних и демократских снага у свету.¹ Нејединство у међународном радничком покрету, међусобна оптуживања за издају интереса радничке класе и класне борбе између комунистичког и социјалдемократског крила у радничком покрету, онемогућили су реакцији и фашизму

бржи продор у појединим земљама, али и на ширем међународном плану. Фашизам је вешто користио супротности интереса између водећих капиталистичких земаља и њихових односа према првој земљи социјализма - Совјетском Савезу, у којој су обновом земље и првом "пјатиљетком" ударени темељи за бржи привредни и друштвени развој те велике, али привредно и културно веома заостале земље.²

Буржоаска Југославија је у том периоду пролазила кроз дубоку економску и политичку кризу, коју је у драстичком облику обележавао режим диктатуре Краља Александра Карађорђевића и дубока економска криза са трајним економским и политичким последицама. На једној страни, налазили су се Краљ - самодржац и реакционарне буржоаске снаге које су га подржавале, а на другој, демократске и револуционарне снаге. У међупростор сукоба тих двају снага убацивале су се екстремне националистичке и фашистичке снаге, организовано помагане од водећих фашистичких земаља и режима наклоњених фашистичкој идеологији, неких суседа Југославије.

Режим диктатуре немилосрдно се обрачунавао са свим противницима, посебно са КПЈ и револуционарним покретом. Стеге режима диктатуре постепено су слабиле услед све снажнијег и организованијег отпора омладине, сељаштва и радничке класе. Јачао је од 1931. године и отпор опозиционих буржоаских партија, које су утицале на шире слојеве становништва у гадовима и селима појединих делова Југославије, нарочито у Хрватској, Словенији и Македонији. Све је то стварало услове за вођење масовнијих и организованијих акција радништва, омладине и сељаштва, који су се спонтано или организовано одупирали насртајима послодаваца и носилаца режима диктатуре, тражећи већа економска и политичка права.

То је и период када се у КПЈ водила одлучна борба за превладавање ранијих слабости Партије и револуционарног покрета, превазилажењу организационе и политичке кризе изазване фракцијским борбама и погоршаном политиком руководства Партије. Превладавањем кризе и обновом организација и руководства у земљи, створени су услови за шири и организованији политички рад комуниста у народу, идејно и организационо учвршћење КПЈ и јачање њене акционе способности, као предуслов стварања јединства радничког покрета и мобилизације ширих слојева становништва против унутрашње и спољне политике владајућих врхова југословенске буржоасије. На челу тога широког покрета маса, као његов идејни вођа, требало је да буде добро изграђена и јединствена партија пролетаријата - Комунистичка партија Југославије. Да је ново руководство Партије успешно деловало говори и чињеница да се од средине 1932. до краја 1934. године број чланова Партије скоро ушестостручио,³ а СКОЈ изашао из чауре секташтва „кадровске организације” и постао снага која је могла успешније организовати и водити напредни покрет младих. У земљи су, у свим покрајинама деловала месна, окружна и покрајинска руководства, организације и руководства међусобно солидно повезана, са чвршћим везама и бројнијим контактима са највишим руководством Партије у иностранству. Томе су допринели и бројни инструктори

покрајинских комитета и ЦК КПЈ међу којима су се посебно истицали Благоје Паровић у Србији и Војводини, Јосип Броз Тито у Хрватској и Миха Маринко у Словенији.⁴ У земљи и иностранству излазио је већи број листова и часописа КПЈ и СКОЈ-⁵ и превођена и штампана у векћим количинама дела класика марксистичке мисли.⁶

Руководство КПЈ је већ средином 1934. године било мишљења да треба да пређе у земљу, одакле ће руководити покретом. Тај задатак требало је у почетку да обавља Унутрашњи или Земаљски биро ЦК КПЈ у Загребу. Партија је била довољно организационо и политички консолидована, њени чланови су били покретачи и руководиоци многих акција радника, омладине и сељаштва, па их никакви удари режима више нису могли озбиљније уздрмати. Уместо ухапшених револуционара, борбу су настављали нови активисти, стварале су се и јачале нове организације и руководства.⁷ Све је то омогућило одржавање земаљске партијске конференције у земљи.

Са Четвртом земаљском конференцијом завршавао се један од најтежих периода у развоју и делатности Партије и револуционарног радничког покрета у Југославији. После дужег времена легалним путем изабрано је новише руководство Партије, ЦК и Политбиро ЦК КПЈ.⁸ У току припрема и рада земаљске конференције изграђени су ставови и постављени задаци Партије по свим важнијим питањима свакодневне класне борбе и основе будуће револуције. Без обзира на извесне слабости, остатке секташтва и утицаја политике Коминтерне, одлуке Четврте земаљске конференције имале су далекосежан значај за даљи развој револуционарног покрета у земљи, па су Паровић и Тито с правом истицали да су већ тада били чврсто постављени темељи модерној партији пролетаријата и да је дужност комуниста да одлуке Конференције што пре спроведу у дело и оживотворе у пракси.⁹

Одржавању Четврте земаљске конференције претходиле су дуготрајне припреме, већ од средине 1932. године. Од новопостављеног руководства ИККИ је у пролеће 1932. године тражио да одржи земаљску конференцију на којој ће анализирати делатност КПЈ и њених руководства у првим годинама диктатуре и у складу са тим одреди непосредне задатке свом чланству у земљи и изабере ново руководство Партије. У Коминтерни су предвиђали да се земаљска конференција одржи у року од шест месеци од ступања на дужност новог руководства. Постављени рокови били су више него нереални, што показује да Коминтерна недовољно познаје стање југословенског револуционарног покрета. Стање КПЈ и револуционарног покрета у земљи и односи међу југословенским комунистима у иностранству нису пружали могућности да се брзо реализују постављени задаци. Уместо конференције, у фебруару и октобру 1933. године⁹ одржана су партијска саветовања, а одржавање земаљске конференције одложено за лето исте, а потом за пролеће 1934. године.¹⁰ Разматрајући стање партијских организација и револуционарног покрета у земљи, руководство Партије у јесен 1933. године дошло је до закључка да се партијска конференција не може одржати ни у првој половини 1934. године, па је у јулу одлучено да се земаљска партијска конференција одржи у

једсен, а потом крајем 1934. године - у земљи. Политика руководства Коминтерне и стање организација у земљи, као и одлагање седмог конгреса Коминтерне, утицали су на одлагање Четврте земаљске конференције.¹¹ Руководство КПЈ тражило је од Коминтерне да се одобри „велика свадба” - одржавање земаљске партијске конференције у земљи, помоћ у кадру и изради најважнијих докумената за Конференцију. Под изговором да су организације КПЈ у земљи преслабе и да лако може доћи до провала и хапшења руководећег кадра, Коминтерна није одобрила одржавање земаљске конференције у јесен 1934. године.¹² Она је забранила Милану Горкићу и Благоју Паровићу да путују у земљу и присуствују земаљској конференцији, препоручујући ЦК КПЈ да „сазове неко саветовање горе”, у Москви или Бечу.¹³ Томе се одлучно супротставило руководство Партије, Горкић из Беча и Паровић из земље, где је са Титом и другим инструкторима ЦК КПЈ радио на консолидацији револуционарног покрета и припремама земаљске конференције. „Протест је успео” и одобрено одржавање „велике свадбе” у земљи, али под условом да на њој учествује само један „од старих чланова” партијског руководства именованог у пролеће 1932. године. Одлучено је да то буде Благоје Паровић који је у ЦК КПЈ и земљи био највише ангажован на припремању земаљске конференције.¹⁴

Након повратка Горкића у Беч из Москве и Паровића из Београда, руководство Партије је у јуну, јулу и августу 1934. године интензивно радило на припремама докумената Конференције,¹⁵ а од септембра до половине децембра на организовању партијских конференција у земљи, од месних до покрајинских и изради коначни верзија одлука и резолуција, као предуслов за успешан завршетак Четврте земаљске конференције.¹⁶

О току припреме земаљске конференције и стању КПЈ и револуционарног покрета у земљи обавештени су органи Коминтерне, којима су послати нацрти најважнијих докумената које је земаљска конференција требало да усвоји. ЦК КПЈ је тражио да БЛС и други органи Коминтерне дају мишљење о послатим документима.¹⁷ Сарадња са органима Коминтерне није увек била у духу основних начела те организације ни потреба револуционарног покрета у Југославији. Коминтерна на време није одговарала на захтеве ни пружала помоћ КПЈ. У кашњењу се посебно истицао Балкански земаљски секретаријат, којег је ЦК КПЈ упозоравао у мају, јуну и августу 1934. године да пошље примедбе на послане материјале о поукама из борбе Партије 1929-1932, које је написао Благоје Паровић; ЦК КПЈ је то одобрио и крајем 1933. године послао материјале БЛС на сагласност.¹⁸ Како је материјал требало да се разматра на земаљској конференцији као посебна тачка, примедбе или сугестије Ки на њих „биле су драгоцене руководству КПЈ” и за израду других докумената. С друге стране, ЦК КПЈ би могао да удовољи захтевима чланства у земљи да му се објасни „Шта се то дешава са Партијом”. Чланство у земљи је од ЦК КПЈ посебно тражило „праву комунистичку оцену” пређеног пута и грешака у развоју и делатности Партије и револуционарног покрета од увођења диктатуре до 1932. године. То би чланство покренуло у одлучну борбу

против остатака фракционаштва и опортунизма у сопственим срединама и радничком покрету у целини и тиме убрзала изградња КПЈ и револуционарног покрета у земљи, дефинитивно рашчистило и са остацима фракционаштва и опортунизма међу делом југословенских комуниста у емиграцији, који су на све начине покушавали „да се рехабилитују” и „поново” постану „корисни чланови фамилије” - Партије. ЦК КПЈ је инсистирао у Коминтерни да БЛС да бар „свој принципијелни став” или, ако треба, да о тим материјалима организује саветовање у Москви коме би обавезно присуствовали овлашћени представници КПЈ, истакнути југословенски комунисти који су се налазили у Москви и неки студенти комунисти са Међународне лењинске школе и КУНМЗ-а.¹⁹ Поред званичних писама ове захтеве руководства КПЈ пренео је Коминтерни и представник ЦК КПЈ у тој међународној организацији. Он се трудио да убрза достављање материјала ЦК КПЈ органима Коминтерне и одговоре и друге поруке руководства ове организације ЦК КПЈ. Тек почетком (7) септембра 1934. године руководство Балканског земаљског секретаријата обавестило је ЦК КПЈ о „категоричној” забрани изношења материјала „о поукама из борбе КПЈ” на земаљску конференцију, као и њихово разматрање и икакву резолуцију” о томе. Руководство КПЈ је одбило ову „категоричку директиву”, сматрајући то бекством од одговорности, „праве комунистичке критике” свога рада. „Ми вас обавештавамо да смо крајње незадовољни вашим ставом”, одговорио је ЦК КПЈ на то БЛС-у. Поводом тога, у Москву је путовао Милан Горкић да са Владимиром Ћопићем „извиди” због чега је настао „неспоразум” између појединих органа Коминтерне, представника КПЈ у Коминтерни и самог ЦК КПЈ. О материјалу „О поукама из борбе КПЈ” расправљано је у БЛС без присуства званичних представника руководства КПЈ. „Ваш став и ваше држање у овом питању потпуно су нам неприхватљиви”, ставио је ЦК до знања руководству Балканског секретаријата Коминтерне. Чланови ЦК КПЈ нису прихватили „сугестију” Коминтерне да се о наведеном проблему на земаљској конференцији не дискутује и са тим упозна чланство у земљи. „Ми не можемо - истицало је руководство КПЈ - једноставно заобићи расправљање о овим питањима на савјетовању. То не можемо учинити већ и због тога што услед нашег ћутања нисмо у стању да на савјетовању објаснимо зашто се морало избећи разматрање ових питања. Али, независно од тога, ми на савјетовању морамо, у једном или другом облику, претрести ова питања, јер то захтевају организације из земље.” Након доласка из земље у Беч Благоја Паровића, Јосипа Броза и других инструктора ЦК, у руководству Партије превладавало је уверење да нема великих опасности од поновног разбуктавања фракционаштва, групашких сукоба и ометања даљег развоја КПЈ и револуционарног покрета у земљи, те се са материјалима „О поукама 1929-32” могло изићи пред чланство у земљи и њихове делегате на Четвртој земаљској конференцији.²⁰

Од друге половине септембра 1934. године, главна пажња у ЦК била је усмерена изради резолуција и других материјала Конференције, те разради стратегије и тактике Партије и револуционарног покрета у земљи. Бригу око

даљих припрема земаљске конференције, пошто је одложена за крај децембра, преузели су Милан Горкић и Тито, а Паровић је добио друге задатке. ЦК КПЈ је прихватио, крајем септембра 1934. године, Паровићеве материјале о поукама из рада Партије 1929 - 1932. године у облику „засебне кратке резолуције”, коју ће он изнети на земаљској конференцији након извештаја ЦК КПЈ.²¹

Сви чланови руководства Партије били су ангажовани око припрема земаљске конференције, посебно Паровић, Тито и Горкић. Поред Паровића, у земљи су радили Тито и Карл Худомал, које је ЦК КПЈ такође повукао у Беч да би се убрзао рад на изради документа Конференције и избегле провале, које су захватиле неке крајеве земље.²² Чланови ЦК учествовали су у разним комисијама и редакцијама за коначну израду резолуција, извештаја ЦК, раду Партије на селу и међу национално угњетеним народима, о омладини, синдикатима, штампи и литератури и др.²³

На основу извештаја инструктора ЦК КПЈ, извештаја покрајинских руководства из земље и одлука покрајинских конференција, руководство Партије је употпуњавало документа - одлуке и резолуције земаљске конференције, слало директиве и упутства организацијама и руководством у земљи, одређујући им и конкретне задатке.²⁴ Од партијских руководства у земљи ЦК КПЈ је захтевао да учине више напора да организују и уздигну руководства на виши степен, посебно у великим индустријским предузећима и регионима, на селу међу пољопривредним радницима и сеоском сиротињом и другим радничким синдикатима, организацијама и друштвима, међу студентском, средњошколском и сеоском омладином, међу војницима и демократски опредељеним интелектуалцима.²⁵

Обавештавајући партијска руководства у земљи о потреби одржавања покрајинских конференција, руководство Партије је наглашавало потребу критичког просуђивања своје делатности, недостатке у раду са омладином, у националнореволуционарном покрету и на селу, војсци и разним масовним организацијама у градовима и селима у којима се окупљало радништво, сељаштво и омладина. Активност на јачању револуционарног покрета у бази захтевало је одлучан обрачун са остацима фракција, групашког понашања, секташтва и дефетизма, јер је ауторитет ЦК КПЈ био озбиљно пољуљан у првим годинама диктатуре, што је у једном делу чланства створило атмосферу неодговорности, одсуства класне свести, кршење правила конспирације, ширења дефетизма у бази револуционарног покрета и одбијања извршавања директива виших партијских руководства, што је Партији наносило огромне штете. Зато је ЦК КПЈ и захтевао од комуниста у земљи, посебно од партијских руководства, „да нормализују унутрашњи партијски живот”, како би касније могли успешно да спроводе одлуке земаљске конференције. То је био један од главних предуслова за бржи развој Партије и револуционарног покрета у сваком месту и свакој покрајини, лакша ликвидација погрешних схватања и метода политичког рада, секташтва и опортунизма. Требало је што пре оспособити Партију и револуционарни покрет у целини да буде руководилац најширих народних маса у борби за њихова економска и поли-

тичка права. Ове захтеве руководство Партије било је дужно да спроведе не само ниже партијско руководство, већ и сви чланови Партије у партијским ћелијама и организацијама. О овим мерама обавештени су чланови Партије и њихова руководства путем партијске штампе и директива и упутстава ЦК КПЈ.²⁶

Да би се убрзале припреме и одржавање покрајинских и земаљске конференције, ЦК КПЈ је у земљу слао упутства и директиве партијским руководствомима и инструкторима ЦК КПЈ.²⁷ Одређен је и број делегата за земаљску конференцију из сваке покрајине и делегације ЦК КПЈ за Конференцију, као и делегата КПЈ за VII конгрес Коминтерне.²⁸ Однос руководства Партије према револуционарном покрету у појединим покрајинама одразио се и на избор делегата за земаљску конференцију, на избор у ЦК и Политбиро ЦК КПЈ и за делегате КПЈ за VII конгрес Коминтерне. О томе су одлучивали Горкић, Ђопић и Паровић, уз извесну консултацију осталих чланова и инструктора ЦК КПЈ у земљи и секретара покрајинских руководства у земљи.²⁹

Уз Благоја Паровића, Јосипа Броза Тита и Карла Худомоља, у припремама Четврте земаљске конференције посебно се ангажовао и Борис Кидрич Кос, којем је ЦК КПЈ поверио техничку страну организовања Конференције. Паровића је ЦК КПЈ задужио да контролише рад и био пред ЦК КПЈ и Коминтерном одговоран за сигурност делегата, избор места одржавања и сам рад Конференције. По доласку у Љубљану, 22. децембра, Паровић се упознао са током припрема Конференције. Од Кидрича је тражио да се отклоне извесни недостаци у организацији Конференције, а техника ПК КПЈ за Словенију и техника ЦК КПЈ у Загребу да осигурају безбедан долазак и повратак изабраних делегата. Осим тога, Бориса Кидрича и технику ПК КПЈ за Словенију, Паровић је посебно задужио да воде бригу о безбедности делегата Конференције у време њиховог боравка у Љубљани.³⁰ Он је, такође, захтевао од Кидрича и партијске технике у Љубљани „да извиде” зашто на Конференцију нису дошли делегати из Србије и „довеу бар заменике”, ако изабрани делегати не могу да присуствују земаљској конференцији.³¹ Сматрао је неопходним њихово присуство на Конференцији и активно учешће у њеном раду и прихватање одлука које ће касније спровести у дело и онемогућити било какве шпекулације остатака десне фракције и извесног броја бивших руководећих кадрова у Партији и синдикатима, који се још увек нису укључили у напоре Покрајинског комитета КПЈ за Србију и Централног комитета да револуционарни покрет у Србији уздигне на виши ниво, како би постао истинска авангарда радничког и демократског покрета не само у Србији. То би, по Паровићу, имало далекосежне позитивне последице за развој целокупног револуционарног покрета у Југославији, па и на држање извесног дела припадника опозиционих буржоаских политичких партија и оног дела становништва које се тада налазило на политичкој прекретници, за или против револуционарног покрета са КПЈ на челу. Ту историјску шансу комунисти Србије нису смели да испусте, ако су желели да буду предводници борбе најширих маса. До рата они ће тај задатак у свему испунити.³²

Четврта земаљска конференција одржана је 24. и 25. децембра 1934. године у Љубљани.* Уз три делегата ЦК КПЈ - Благоја Паровића-Андрића, Камила Хорватин-Марковића и Камила Худомала-Оскара, Конференцији је присуствовало шест изабраних делегата партијских организација из Словеније, Хрватске и Славоније и Црне Горе и по заменик - делегат из Србије и Далмације.³³

Конференција је радила према унапред од ЦК КПЈ одређеном дневном реду.* Главна пажња била је концентрисана на организовање борбе КПЈ против диктатуре и поуке из те борбе за даљу изградњу Партије и револуционарног покрета у Југославији.³⁴ Осим тога, разматрана су и питања идејне и организационе изградње Партије, рада комуниста у синдикатима, на селу и у национално-револуционарним покретима, борбе против рата и фашизма и рада комуниста међу омладином, затим о партијској штампи и литератури и другим питањима из политичког рада југословенских комуниста у земљи и иностранству.³⁵

Плашећи се провала и хапшења руководећег кадра који је присуствовао Конференцији, Паровић је са другим члановима делегације ЦК КПЈ одлучио да Конференција траје само два дана. Због тога делегати нису били у могућности да се детаљније упознају са свим документима Конференције*, већ само на основу реферата и образложења резолуција, који су на Конференцији разматрани.³⁶ Сви учесници Конференције били су веома активни у њеном раду. Неки од њих су иступили и више пута, тражећи разјашњења нејасних ставова у припремљеним документима. Они су, исто тако, исправљали и допуњавали документа и излагања чланова ЦК КПЈ.³⁷

Једна од главних карактеристика Четврте земаљске конференције јесте потпуна сагласност делегата у оцени основних питања из делатности Партије која су разматрана на Конференцији. То се посебно односило на оцене ЦК КПЈ и Паровића о раду Партије у првим годинама диктатуре и грешкама партијских руководстава од Четвртог конгреса КПЈ до земаљске конференције. Критика рада ЦК КПЈ утицала је на делегате из земље да изразе пуно поверење у ставове делегата ЦК КПЈ на Конференцији и политику новог руководства Партије.

Четврта земаљска конференција КПЈ представља извесну прекретницу у даљој изградњи и политичкој делатности КПЈ и целокупног револуционарног радничког покрета у Југославији. Она чини прекретницу и у односу на дотадашња политичка схватања и праксу борбе Партије, али и корак напред у обликовању организационе изградње и постављања основних задатака партијским организацијама на којима ће се темељити борба југословенског покрета у годинама до априлског рата 1941. године. Извесна модификација тих задатака учињена је на Петој земаљској конференцији 1940. године. То је наметала унутрашња и спољна политика ситуација и потреба бржег развоја и ефикасније делатности КПЈ и револуционарног покрета, суоченог са јачањем реакције у земљи и фашистичком агресијом на Југославију.

Ако се пажљиво анализирају основне идеје, концепција организовања и политика Партије, садржани у рефератима, извештајима и иступањима учесника Конференције, видеће се до ког су ступња развоја стигли КПЈ и револуционарни раднички покрет у Југославији и шта ће то значити за даљи развој тог покрета у целини.

Развој политичких догађаја у земљи и свету утицали су на руководство Партије да је организационо прилагоди потребама руковођења све масовнијим покретом народа и радничке класе, открива нова метода рада и политичке борбе. У тражењу тих решења било је и даље „тврдох“ ставова, различитих мишљења, међу члановима ЦК КПЈ и међу делегатима Конференције. Најчешће, они нису били у складу са временом и односима снага у тадашњем друштву и задацима које је требало реализовати у будућем раду. Остаци старих схватања на организовање и делатност Партије били су видни и у Извештају о раду ЦК КПЈ^{**} и резолуцији о задацима Партије, али мање-више и у неким другим рефератима и резолуцијама Конференције. Оцене политичке ситуације у Југославији и свету, на основу којих су одређени и задаци КПЈ, избор метода и средстава борбе, нису били примерени стварној политичкој ситуацији у земљи и свету.³⁸

У оцени политичке ситуације у свету, посебно односа између водећих капиталистичких земаља и њихове политике према Совјетском Савезу и Југославији, задражани су мање-више ранији ставови Коминтерне и појединих руководиоца совјетске партије и државе,³⁹ који су у то време били првазиђени, те ће бити оштро критиковани од највиших органа Коминтерне као неразумевање времена у коме КПЈ делује и основних захтева покрета којим је руководио.

Економска ситуација у Југославији оцењена је као веома тешка, „катастрофална“. По мишљењу ЦК КПЈ, у земљи је владала потпуна анархија и привредна стагнација, велика незапосленост и недстак финансијског капитала, сиромашење села и велика пауперизација сељаштва. Све је то утицало на продубљивање политичке и економске кризе у земљи.⁴⁰

Оцењујући степен политичке кризе у земљи и дајући „рецепт“ за њено разрешење, руководство Партије је истакло: „Ми се комунисти изјашњавамо за пуно остварење права угњетених народа на самосталност, укључујући и отцепљење. Ми полазимо са становишта револуционарне борбе и интереса револуције и радничке класе у сваком конкретном историјском периоду. У данашњим условима ми признајемо и помажемо борбу за стварање независне Хрватске, Словеније итд. радничко-сељачких република и отцепљење од Србије, јер то значи слабљење главног непријатеља војнофашистичке великокрпске владајуће буржоазије.“⁴¹ У складу са овим ставовима и сугестијама Коминтерне треба посматрати, делимично, и одлуку ЦК КПЈ и Четврте земаљске конференције о неопходности оснивања КП Хрватске, КП Словеније и у „најближој будућности“ и КП Македоније. Овакав став о решењу економске и политичке кризе и националног питања у Југославији резултат је непознавања суштинских друштвених и политичких кретања у југословен-

ском друштву и свету уопште. Ови ставови били су блиски и ставовима неких екстремних крила у грађанским партијама, који су заговарали рушење Југославије и стварање неких „независних“ патуљастих државица на Балкану, у ослонцу на водеће фашистичке земље, чиме се директно ишло против тежњи најпрогресивнијих снага у југословенским народима које су се бориле за демократско уређење земље и равноправност њених народа. Те „слободне“ државице и њихови народи били би жртве такве „слободе“, у коју су их хтели да баце тзв. „национални борци“. У таквој ситуацији, кад су грађанске снаге успеле да око националних парола окупе знатне масе у Хрватској и Словенији, у руководству КПЈ превладало је мишљење, и на томе се 1933. и 1934. године увелико радило, да треба прићи стварању националних комунистичких партија, које би и даље, у суштини, биле у саставу КПЈ, али би политички иступале као КП Хрватске и КП Словеније и тиме успешно парирали политици ХСС у Хрватској и СЛС у Словенији, посебно политици усташа који су били све гласнији и у спрези са клеро-фашистичким елементима у Хрватској вршили снажан притисак на сељачке масе да се опредељују за њихову политику рушења Југославије и стварање „независне хрватске државе“.

И неки комунисти су то подржавали, заборављајући основне законе развоја друштва. Историјско искуство је показало да се етнички сродни народи, уједињени у јединствену државу, ретко одлучују да је руше, тим пре што су се на југословенском простору генерације најнапреднијих преставника свих југословенских народа деценијама борили за стварање заједничке јужнословенске државе.

У мирним условима државног и друштвеног развоја неке земље, чак и у рату, народи уједињени у некој земљи нису склони издвајању из постојеће државне творевине. Они то чине само када је заједнички живот у таквој држави немогућ или под притиском јачег спољног непријатеља и то привремено, до пораза унутрашњег и спољног непријатеља, као што је било у Југославији и неким другим земљама у току другог светског рата.

Колико се у суштини секташило и ишло супротно интересима југословенских народа у датој међународној и унутрашњој политичкој ситуацији, у време када се требало борити за јаку и демократски уређену земљу, показује и став појединих чланова партијског руководства да нема никакве „принципијелне“ разлике између „диктатуре у форми фашизма и диктатуре у форми буржоаске демократије“. Или, што је било још опасније, појава „десничарског неразумевања“ овог става од појединаца у КПЈ, по којима само „грађанска опозиција и вођства споразумашких партија“ могу водити борбу „против војнофашистичке диктатуре“ а за социјалне слободе и пуна национална права народа Југославије.⁴² Ових ставова тешко су се ослобађали појединци у руководству Партије, што се рефлектовало у њиховом ставу о националном питању и интегритету и одбрани земље.⁴³

У иступањима на Конференцији Благоје Паровић је покушао да ближе, политички реалније, оцени међународни положај и политичке односе Југо-

славије са суседима и великим капиталистичким земљама. За њега је Југославији највећа опасност у том моменту претила од фашистичког режима у Италији због заоштравања међусобних односа ове две земље око Јулијске крајине, Задра, Јадранског мора, територија настањених југословенским народима (Ријека, Истра), који су након првог светског рата и уговором о миру припали Италији и отворене експензионистичке политике Италије према Балкану. Југославија је имала несређене односе и са својим другим суседима: Мађарском, због њеног помагања усташког фашистичког терористичког покрета, неиспуњених уговорних обавеза о положају националних мањина у тим земљама и борбе ових земаља за одлучујући утицај у Подунављу. Нерешени територијални и етнички односи између Југославије и Аустрије, због Корушке и Штајерске, те Бугарске и Грчке, због територија које су биле настањене македонским становништвом које се налазило у саставу те две земље, оптерећивали су политичке односе Југославије са тим земљама. Осим тога, оне су испољавале аспирације и на поједине делове југословенске територије.⁴⁴

Пажљивом анализом реферата, резолуција и иступања чланова партијског руководства, Камила Хорватина и Карла Худомала, па и Паровића, види се да се углавном остало на нивоу оцена о томе које су у КПЈ дате непосредно после завршетка првог светског рата. Нису правилно сагледани ни односи између Италије и Немачке, Француске и Немачке и одраз тих односа на политичке и економске прилике у Југославији, као и односи између балканских земаља и Југославије и држава централне Европе. Ипак, уочавају се и неке новине у оценама политичке ситуације у земљи и свету, однос Југославије и нацистичког режима у Немачкој, те борбе КПЈ и свих других револуционарних и демократских снага против фашизма и империјалистичког рата, као један од основних задатака Партије у датом моменту. То се морало учинити због тога што су у Југославији јачале фашистичке и профашистичке снаге, које су се бориле за омладину, сељаштво, радничку класу и друге слојеве у друштву да би омасовиле базу на коју ће се ослањати.⁴⁵

С обзиром на заоштравање политичке ситуације у земљи и свету, руководство Партије поклањало је више него до тада пажњу раду комуниста у војсци. Комунисти су били дужни да организују и руководе широким мировним покретом у земљи. ЦК КПЈ је од партијских организација и руководства у земљи захтевао још већу ангажованост комуниста у раду са радницима у војним предузећима, са младим војницима и посебно регрутима пре одласка у војску, успостављање сарадње са нижим и средњим старешинским кадром, који су били за борбу против реакције и фашистичких организација у земљи и били спремни да се боре за демократију и већа права национално угњетених и експлоатисаних.⁴⁶ С тим у вези, ЦК КПЈ је предлагао формирање и посебних „војних комисија“ при свим покрајинским и месним комитетима и местима у којима је било великих војних гарнизона.

Истовремено, комунисти су били дужни да у свакодневним акцијама радника и сељака и „национално угњетених маса“ раде на повезивању њихо-

вих економских и политичких захтева са борбом тих маса против владајућег режима.

Оцене унутрашње и спољне политичке ситуације, које су дате на Четвртој конференцији, утицали су и на одређивање тактике Партије, уношење у политичку борбу више промена, међу којима и искоришћавање свих могућности за приближавање идеја Партије ширим масама становништва у градовима и у селима, оријентација на већу легализацију политичке делатности комуниста у народу, користећи за то изборне активности (општински, парламентарни, избори за радничке поверенике и радничке коморе), које је буржоазија веома успешно користила да „сеје илузије” како се она бори за интересе ширих слојева народа. Уз активност комуниста у бази, комунисти су морали да раде и на постизању споразума са левим крилима буржоаских партија и левицом међу социјалдемократима „одозго”, споразумима руководства. Тиме би се остварило јединство демократских и револуционарних снага у борби против режима и његове унутрашње и спољне политике, али и политичко и акционо јединство синдиката и радничке класе у целини, без обзира на облике организовања и националну специфичност појединих синдиката. Јавност рада комуниста у синдикатима и у национално револуционарном покрету био је један од предуслова за стварање широког покрета маса на који ће се у својој делатности ослањати КПЈ и револуционарни покрет.⁴⁷

Руководство Партије је сматрало да су антифашистички и антиратни покрет у суштини исто. Вођењем заједничких акција радничке класе и сељаштва стварала се основа за широки антирежимски и антифашистички народни покрет. Иако су ови ставови руководства Партије били корак напред у политичкој делатности револуционарног покрета, они су били још увек бојажљиви и недовољно прецизно разрађени. То је дошло до изражаја и у несхватању карактера и значаја широког антифашистичког покрета и ангажовања у њему најширих маса, што ће се исправити на саветовањима у Коминтерни у фебруару и марту 1935. године о документима Четврте земаљске конференције и на Сплитском пленуму ЦК КПЈ јуна 1935. године. То ће омогућити руководству Партије да правилније одреди стратегију и тактику деловања комуниста у наредном периоду.⁴⁸

Руководство Партије заокупљао је и проблем револуције у Југославији, а не само „тренутни” задаци у организовању и вођењу разних акција револуционарног покрета против режима. Од комуниста је ЦК КПЈ тражио да у политичком раду имају у виду тај основни циљ политичке борбе радничке класе. Предстојећа револуција у Југославији требало је, по схватању већине чланова највишег руководства, да буде по карактеру „радничко-сељачка совјетска револуција”, па је главни задатак комуниста „да припремају и организују опћенародни покрет” са комунистима на челу да се тај циљ оствари.⁴⁹ Пошто се револуционарни покрет борио за стварање „револуционарног савеза радништва, сељаштва и угњетених народа” под „руководством пролетаријата и његове авангарде Комунистичке партије”, у првој етапи револуције уништена би била монархија и извојевано право самоопредељења угњетених

народа, а у другој довршена социјална револуција, заведена диктатура пролетаријата и омогућена „изградња социјалистичког бескласног друштва” по угледу на „радничко-сељачку совјетску власт”.⁵⁰ Пошто је раднички покрет народни у основним циљевима своје борбе, истицало је руководство КПЈ, дужност је комуниста да тај покрет и у пракси учине општенародним и масовним, у коме ће учествовати не само радници, већ и сељаштво, омладина, напредна интелигенција и други израбљени и обесправљени слојеви у друштву. „Општенародни је онај покрет којег подупиру симпатије огромне већине становништва”.⁵¹ Овај став руководства КПЈ детаљније ће бити разрађен на Сплитском пленуму ЦК КПЈ, у Паровићевом реферату о Народном фронту слободе и одлукама ЦК КПЈ, о задацима Партије после Седмог конгреса Коминтерне.

У акционим захтевима Партије које је прихватила Конференција, садржани су основни смисао и правци будуће делатности комуниста. У пароли „За хлеб, рад, земљу и слободу” истакнути су ставови Партије према праву сиромашних радника, који се изражавао у захтеву ослобођење угњетених народа од великосрпског империјализма”.⁵² Да је руководство Партије схватило опасност од рата и фашизма може се видети и у пароли „Против рата и фашизма”. Међутим, суштина фашизма, као предводника међународне реакције и изазивача рата, биће правилно сагледано тек на Сплитском пленуму ЦК КПЈ и Седмом конгресу Коминтерне и потпуније изражен у документима Партије после тих значајнијих скупова комуниста.

У вези са даљом борбом Партије за демократско уређење земље и већа права угњетених слојева и народа, руководство Партије је сматрало да се то може остварити само у ослоу на политику и праксу Совјетског Савеза, преко амнестије политичких осуђеника и стварања радничко-сељачке совјетске власти. Сви ти захтеви, који су истицани на Четвртој земаљској конференцији, били су подстакнути у разном облику од комуниста из земље, јер су најбоље осећали политички пулс сиромашних слојева и захтеве народа међу којима су свакодневно политички деловали. Ти захтеви комуниста из базе били су израз захтева народа.⁵³

Став Партије према револуцији најјасније је изражен у акционој пароли „Против монархије, за радничко-сељачку совјетску власт”. У тој пароли је садржана суштина будуће власти, која се по карактеру и суштини поистовећује са својетском влашћу.⁵⁴ Овим се, уз изражено секташтво, схематизам и копију туђих узора, сужавала политичка платформа КПЈ за стварање широке револуционарне базе на коју ће се КПЈ ослањати у борби за нове друштвене односе. Одбацују се сви потенцијални „савезници” у борби против централне власти, јер ће, по мишљењу ЦК КПЈ, и даље наставити експлоатацију и угњетавање народних маса „другим облицима и са другим средствима”.⁵⁵ Противтежу томе руководство КПЈ је видело у револуционарном преображају друштва, у „процесу прерастања буржоаско-демократске револуције у пролетерску”.⁵⁶ Дакле, „народна револуција” одвијала би се у етапама, прво буржоаско-демократска, потом пролетерска. Очито, копија социјалистичке

револуције у Русији. Ипак, у називу револуције - „народна револуција” - садржана је и идеја дијалектичког јединства тога процеса, ново, стваралачко поимање социјалистичке револуције уз учешће најширих народних маса, што ће се остварити у НОР-у и социјалистичкој револуцији 1941-1945. године.

Једно од питања којим се бавило ново руководство Партије било је реорганизација КПЈ, њено организационо и политичко прилагођавање времену и задацима револуционарне партије. Реорганизација КПЈ подразумевала је и стварање комунистичких партија Хрватске, Словеније и Македоније, како би КПЈ „постала привлачна” за шире масе становништва међу „национално-угњетеним народима”, где је истовремено требало радити на сузбијању „националреформизма” и „националфашизма”, усконационалне зачаурености које су проповедали „народни борци”, посебно из редова хрватске и словеначке буржоазије. Том реорганизацијом Партије истицало је руководство, и даље би остало постојеће „организационо и политичко јединство” и Партија постала „још јача”. У структури Партије дошло би до „измена” тако што „нове партије” у „јавности” не би више иступале „као дијелови КП Југославије, него као КПХ, КПС и КПМ”; оне би имале и своје централне органе али би, као и до тада, имала иста права као њихова ранија покрајинска руководства.⁵⁷

Иако се настојало да се националне посебности изразе и у организационој структури Партије, у томе се није било доследно. Усклађивање класног и националног момента важило је само за неке покрајине и покрете у њима, док је одложено за „најближу будућност” формирање КП Македоније, а одбијени захтеви за стварање КП Србије и КП Црне Горе. Да је био у питању „национални”, а не класни моменат, види се из одлука ЦК о формирању КП Хрватске, којим се укључују делови територије Босне и Херцеговине у подручју под ингеренцијом деловања КП Хрватске. Тај проблем ће Паровић прецизније разрадити након Сплитског пленума ЦК КПЈ и то ће бити званични став Партије о том питању. Држећи се тога, руководство КПЈ с Титом на челу отишло је у том правцу још даље. Оно ће томе питању дати већу важност и већа права у односу на ЦК КПЈ. Новоформирани централни комитети самосталније ће руководити организацијама КПЈ и револуционарним покретима у својим покрајинама. Основни разлог ове реорганизације био је слаб утицај КПЈ на становништво у Хрватској, Словенији и Македонији, не само у радничкој класи, већ и међу сељаштвом, омладином и интелегенцијом.⁵⁸ Грађанске политичке партије биле су руководиоци националног покрета у тим покрајинама и знатно утицале на сељаштво и раднике. Правци будуће изградње Партије и револуционарног радничког покрета Југославије у целини садржани су у кореферату Б. Паровића „О поукама из борбе КПЈ 1929-1932. године”, који су делегати на Конференцији једногласно прихватили. Он је оштро критиковао паролу Партије из 1929. године о оружаном устанку, секташки рад комуниста међу радницима преко малих зачаурених илегалних група РСО у синдикатима, чега се ни Паровић још није сасвим ослободио, и група националних револуционара у националним покретима (ХНРС, СНРС

и др.). Позив КПЈ на оружани устанак, сматрао је Паровић, наукао је сав бес режима диктатуре на револуционарни покрет с КПЈ на челу, што је довело до тешких губитака најбољег кадра, „највећих и најдрагоценијих жртава”. Ипак, сматрао је он, КПЈ је из те борбе изашла са „огромним политичким капиталом” једине организације која се отворено супротставила диктатури. То се посебно одразило на омладину, сиромашно и део средњег сељаштва и најсиромашније слојеве радничке класе изван утицаја социјалдемократског вођства.

Без обзира на учињене политичке грешке и велике губитке, одлучност и храброст комуниста пред класним непријатељем подстицали су и друге да се боре за своја социјална и национална права. У народу је све више јачао „ауторитет сигурног вође, који не преза ни пред каквим тешкоћама, ни пред каквим жртвама, ни пред каквим терором непријатеља, већ борбу води смјело и непоколебљиво к побједи”.⁵⁹ На Четвртој земаљској конференцији је расправљано како утицај и политички капитал из дотадашње борбе још више проширити и учврстити у ширим слојевима становништва и искористити га у даљим борбама којима ће руководити Партија. То је, истицао је Паровић, у датом моменту, и основни циљ будућег политичког рада КПЈ. Делегати из земље подржали су ове ставове Благоја Паровића и оне ставове руководства Партије, изнете у Извештају ЦК КПЈ, који су одговарали стварном стању и потребама Партије и револуционарног покрета у целини.⁶⁰ То се односило, пре свега, на организационо и политичко јединство КПЈ. Захтевана је борба против свих појава десног и левог опортунизма, застрањивања и одступања од основне политичке линије Партије и Коминтерне. Тај захтев се протеже у свим документима Конференције. При томе је посебно подвучена потреба веће будности према класном непријатељу, али и против свих покушаја обнављања групашке и фракционашке борбе. У материјалима које је за Конференцију припремио Благоје Паровић анализирани су узроци разбијања партијских организација у првим годинама диктатуре, „не зато да би се прежвакала прошлост, него да би се из тог горког искуства извукла поука за будућност”. Те ставове једногласно су прихватили сви делегати Четврте земаљске конференције.

Упркос напорима Благоја Паровића и већине делегата из земље, у неким документима Конференције било је још увек неких старих схватања, колебања и лутања око изградње и деловања Партије и револуционарног покрета у целини.⁶¹ Извесне противречности које су биле у нацртима документа Конференције могле су унети забуну међу чланство Партије, те се на томе посебно радило и то су делимично делегати отклонили на самој Конференцији, а потом и на саветовању у Коминтерни. То се, пре свега, односи на став комуниста према социјалној демократији и њиховим вођама, рада у синдикатима, међу сељаштвом, омладином и женама, у војсци и унутар националних покрета и левих крила грађанских партија.⁶²

Питању јединства радничке класе посвећена је велика пажња свих учесника Конференције. Тај проблем се уско везивао са борбом против фаши-

зма и за демократски преображај југословенског друштва. Док је, на једној страни, заговорано стварање јединственог антифашистичког фронта и јединственог фронта пролетаријата и других експлоатисаних слојева у југословенском друштву, на другој, је истицан захтев „за совјетском власти као једином избору” коме тежи у својој борби радничка класа. Овим захтевом се сужавала могућност стварања широке базе за револуционарну делатност комуниста у народу и брже остварење њиховог циља.⁶³

У свом иступању и реферату о раду Партије у синдикатима, Паровић је покушао не само да прикаже улогу синдиката у класној борби радничке класе и политику Партије на том пољу њене делатности, већ је то питање и теоретски настојао да уобличи, полазећи при томе од општег теоретског концепта прихваћеног у комунистичком покрету. Настојао је, такође, да прикаже и све оне специфичности које су у југословенском синдикалном покрету проистичале из ранијег наслеђа организовања и деловања радничке класе у појединим покрајинама Југославије.⁶⁴

У синдикалној резолуцији главна пажња била је посвећена организовању економских борби радничке класе и организовање масовног покрета Револуционарне синдикалне опозиције, борби за акционо јединство радничке класе и јединство синдикалног покрета на класној основи.

Значајна пажња на Конференцији посвећена је раду комуниста на селу и међу национално угњетеним народима. * Учесници Конференције истакли су значај и сложеност овог проблема и „недопустиво заостајање рада на селу”. Сељаштво је било најбројнија и потенцијално у револуцији најјача снага, од чијег је организовања и политичког усмерења зависила и судбина будуће револуције у Југославији. Зато је свако занемаривање или потцењивање рада комуниста са сељаштвом руководство Партије изједначавало са „најопаснијим социјалдемократским грешкама” које су ”једнаке одрицању од револуције”. Поклањање веће пажње овој проблематици изискивала је политичка ситуација у земљи, нагло нарастање незадовољства у ширим слојевима сељаштва и јачање борбе сељачких и национално угњетених маса, које су, по мишљењу делегата из земље, све брже и масовније „скретале улево” и показивале веће интересовање за живот и рад сељака у Совјетском Савезу, за циљеве борбе радничке класе, укључујући се у неке акције и штрајкове радника. С друге стране, КПЈ се морала посебно ангажовати на селу, како би „остварила руководећу улогу пролетаријата у борби сељачких и национално угњетених маса”, јер су се буржоаске странке све више интересовале за село и сељаштво, желешћи да ту огромну масу незадовољног становништва увуче у своје редове и наметне се као њихов политички вођа и заштитник њихових интереса.⁶⁵

Борбом за стварање савеза радника и сељака и организационо и политички припремајући сељаштво за револуцију, комунисти су на најбољи начин могли да парирају политици грађанских партија, које су сељаштво, такође, настојале да искористе за остварење својих политичких циљева. „Сви комунисти треба да буду свјесни тога да од резултата борбе за сељачке масе,

од тога да ли ће комунисти знати да осигурају пролетеријату основне масе сељаштва и угњетених народа као савезника... зависиће и судбина револуције”, хоће ли је буржоасија зауставити на пола пута, као буржоаскодемократску, или ће она националном и социјалном борбом прерасти у социјалистичку револуцију. Улазећи у сељачке организације и друштва и преузимајући њихова руководства, комунисти ће сељаштво усмеравати на линију борбе револуционарног покрета под руководством Партије, чиме ће истовремено успешно парирати и продору фашистичке идеологије међу сељаштво. Имајући све то у виду, руководство Партије детаљније је разрадило ту проблематику и у земљу послало већу количину инструктивног пропагандног материјала.⁶⁶

Анализирајући положај сељаштва у Југославији, на Конференцији је закључено да једино КПЈ искрено показује „сеоској сиротињи и радном сељаштву пут за спасавање из биједи и сиромаштва” и бори се за његово ослобођење од израбљивања велепоседника, банака и зеленаша, као што показује и „прави пут за ослобођење потлачених нација” у организовању „њихових национално-револуционарних организација”, посебно у Хрватској, Словенији, Црној Гори, на Косову и Метохији и Македонији.⁶⁷ Овим се КПЈ хтела приближити ширим сељачким масама у појединим крајевима Југославије где је утицај грађанских партија на сељаштво био посебно снажан. Отуда и одлука руководства Партије и Четврте земаљске конференције да се у селима формирају не само партијске и скојевске организације, већ и посебни одбори и комитети за рад са сељацима. У својој политичкој делатности комунисти су били дужни да проблем села и сељаштва ставе у центар своје политичке делатности.⁶⁸

Иако се уочавао значај рада комуниста међу национално угњетеним масама у крајевима где је био јак национални покрет, руководство КПЈ и већина делегата на Четвртој конференцији из земље, посебно из Хрватске, нису проналазили и најбоље организационе форме за окупљање сељаштва у организације на селу под руководством комуниста. И даље је био изражен секташки однос према легалном раду комуниста у легалним сељачким организацијама, задржавајући и даље неке облике илегалног и полулегалног организовања и деловања, које је већ тада одбацивала пракса политичке борбе.

И друга питања из делатности Партије и револуционарног покрета, као што је питање организовања и деловања СКОЈ-а и напредног омладинског покрета, питање штампе и литературе и друго, била су разматрана на Конференцији и о томе донете одлуке, које су биле помак напред у односу на дотадашњу политику руководства Партије према тим проблемима.⁶⁹

На Четвртој земаљској конференцији посебно се расправљало о изградњи револуционарног омладинског покрета и деловању СКОЈ-а. Тада је констатовано да организације и руководства Партије, упркос напору које су чинили инструктори и само руководство Партије, још увек нису схватили значај обнове и јачања организација и руководства СКОЈ-а и њиховог рада у

легалним омладинским организацијама. Однос КПЈ према СКОЈ-у оцењен је као секташки и штетан за СКОЈ и револуционарни покрет у целини. Није се уочавао нагли развој напредног омладинског покрета и његова улога у борби против реакције, потреба увлачења младих у организације револуционарног покрета и пријем најборбенијих у редове Партије и СКОЈ-а. Због тога је СКОЈ остао малобројна организација, која је „по садржају рада” била паралелна организација Партији, уместо „да буде широка организација пролетерске и радне омладине”. Препоручено је партијским организацијама и руководством у земљи да нове кадрове из организација СКОЈ-а не повлаче у своје редове, већ да их примају у КПЈ и остављају „на скојевском раду”.⁷⁰ Осуђен је потцењивачки однос појединаца и руководства КПЈ према раду са омладином и ометање стварања нових организација СКОЈ-а од секташких елемената у Партији.⁷¹

У резолуцији „Рад међу омладином и задаћа Партије” дате су, поред критике свих пропуста и грешака у раду Партије, и смернице за даљи рад на овом веома значајном пољу рада Партије. Оно је било посебно значајно што је на овој конференцији оштро осуђена погрешна линија појединаца и ранијег и новог руководства Партије према раду са омладином. Констатовано је да је рад организација СКОЈ-а незадовољавајући, да он још увек заостаје иза покрета и захтева омладине, а главну одговорност за такво стање сноси „у првом реду цијела Партија”. Од комуниста и скојеваца руководство КПЈ захтевало је да се више ангажују на омасовљавању организација СКОЈ-а, организовању младих у синдикатима и разним културним, спортским, просветним и другим друштвима и организацијама у којима се окупљала омладина. Захтевано је, такође, да се већа пажња поклања легалним формама рада, раду са радничком омладином и шегртима, као и раду са омладином која се окупљала у разним националним и другим организацијама које су програмом и практичним радом биле против револуционарног покрета. Требало је из тих организација извући младе и увући их у револуционарни покрет. Такође, захтевано је да се више пажње поклони раду са младим војницима и регрутима и стварају антиратни и антифашистички комитети, те да у свим партијским руководствома буде и представник СКОЈ-а. Конференција је обавезала руководство Партије у земљи „да стално и строго контролира спровођење ових задаћа са стране партијских комитета”.⁷²

Иако је било пропуста у сагледавању стварног стања и у изналажењу одговарајућих метода и облика борбе и организовања, као и грешака (залагање за стварање РСО и национално-револуционарних група) на Четвртој земаљској конференцији ипак је ударен темељ даљој изградњи Партије и револуционарног покрета у Југославији, отварајући чланству нове могућности за свестранији рад на окупљању најширих маса на платформи борбе КПЈ за демократска права, економске и социјалне захтеве, за националну равноправност и сарадњу са свим демократским снагама у земљи и свету, ослобађање од догматизма и празног доктринарства и упућивање младих револуционара на пут истинске борбе класног револуционарног покрета и Партије.

Било је и критике рада и политике партијског руководства, оних из првих година диктатуре, и тадашњег ЦК КПЈ. Руководству Партије замерено је што је често каснило са слањем директива и летака организацијама у земљи, непреношења искустава рада комуниста из једне у дугу покрајину, опширних директива, упутстава и писама ЦК КПЈ, несагледавања потребе ширег марксистичког образовања партијских кадрова у земљи, те је захтевано организовање партијских курсева и школа, неизграђености и велике слабости техничких апарата и ЦК и покрајинских комитета, што се често изражавало у несигурности илегалних канала којима су слате партијске директиве и штампа организацијама у земљи или кадрови из земље у емиграцију. Увиђајући значај пропагандног политичког рада, од комуниста у земљи је захтевано да организовано раде на издавању социјалне и марксистичке литературе, пригодних и популарних брошура и легалних, полулегалних и илегалних листова и часописа у којима ће бити „концентрисани“ за рад комуниста „конкретни агитациони материјали“, политичке поруке „политички правци и упуте за борбу“ радницима, сељацима и омладини, народу у целини, који ће ту литературу и штампу читати и даље ширити. Поред штампе КПЈ и СКОЈ-а, комунисти су добили задатак да покрећу и уређују легалну омладинску и синдикалну штампу и штампу за село, као и часописе за друштвена и политичка питања око којих ће се окупљати напредни интелектуалци. Такође, делегати Конференције су истицали недовољну финансијску помоћ ЦК из иностранства, непопуларан начин писања чланака у партијској штампи и другим материјалима ЦК КПЈ, који су најчешће били неразумљиви за већину чланова Партије.⁷³

На крају рада Конференције, изабран је Централни комитет од дванаест чланова у саставу: Миха Маринко-Полди, Франц Лескошек-Краљевић и Карл Худомал-Хрибар, Оскар из Словеније, Јосип Броз-Тито, Фрањо Краљ-Милић, Вицко Јеласка-Водарић, Иван Гржетић-Хелер, Камило Хорватин-Хаген, Владимир Ђопић-Винтер из Хрватске, Адолф Мук-Леви из Црне Горе, Благоје Паровић-Шмит и Милан Горкић-Сомер, као чланови ЦК КПЈ. За члана ЦК КПЈ из Србије није изабран нико. Изабрано је и девет кандидата за чланове ЦК: Борис Кидрич-Рудић, Прежихов Воранц-Рихард из Словеније, Срђан Прица-Владић, Драго Марушић-Сотир, Драго Бедек-Копач и Иво Марић-Гвозденовић из Хрватске, Трајко Стаменковић-Младић из Србије, Никола Лекић-Ђокић из Црне Горе и Штефек Цвијић-Андреј, организациони секретар КИМ-а.⁷⁴ По социјалном саставу, у ЦК КПЈ било је седам радника, земљорадник и четири интелектуалца.

Пошто су чланови ЦК КПЈ одржали посебне састанке са делегатима, у групама или појединачно, 29. децембра је одржана седница новог ЦК КПЈ, на којој је изабран Политбиро ЦК КПЈ: Благоје Паровић, Јосип Броз-Тито, Адолф Мук-Леви, Камило Хорватин-Хаген и Милан Горкић-Сомер. Горкић је изабран за политичког, а Паровић за организационог секретара ЦК КПЈ.⁷⁵ Из већ изнетог види се да су за чланове и кандидате чланова ЦК КПЈ бирани преваходно кадрови из Хрватске и Словеније. Занемарен је доста јак револу-

ционарни покрет и КПЈ у Србији. Да ли у то време у Србији није било довољно способног партијског кадра или је то већ искристалисани однос свега у врху Партије, који је утицао не само на избор кадрова у највише руководство него је одређивао и политику Партије, историјска наука би требало да одговори. Јасно, овај кадар је ударио и снажан печат на доношење појединих одлука Партије. Већина чланова овог руководства била је још увек оптерећена националним питањима и односом револуционарног покрета према водећим буржоаским партијама и сељаштву, више него радничком класом и синдикатима, нарочито у крајевима где су деловали и где су социјалисти имали велики утицај. Отуда и појава секташтва, лутања и колебљивости у одређивању правилније стратегије и тактике КПЈ.

Један од основних недостатака Четврте земаљске конференције је учествовање у њеном раду делегата из Македоније, Босне и Херцеговине и Војводине и изабраних делегата из Србије, те „недовољно висок политички ниво дискусија” појединих учесника Конференције. Главни разлог томе је слаба марксистичка изграђеност руководећег партијског кадра, оптерећеног уским практицизмом, концентрисањем пажње на основна организационо-техничка питања. На Конференцији су присуствовали махом делегати са малим партијским стажом и недовољним искуством у политичком раду. Осим чланова делегације ЦК, Конференцији није присуствовао ниједан од „старих” чланова КПЈ, иако су били позвани.^{*} Друга слабост ове Конференције је у недовољној ефикасности партијске технике и покрајинских руководства, који су били дужни да обезбеде благовремено одржавање покрајинских конференција, избор делегата и њихов долазак на Конференцију. Провала у партијским организацијама у Србији и слабост партијских руководства главни су узроци недоласка делегата из Србије, Македоније и Војводине. И трећа слабост у раду Четврте земаљске конференције, по мишљењу делегације ЦК, је у томе што је Конференција радила два а не три дана, како је било предвиђено ранијим одлукама ЦК КПЈ. Тада би Конференцији присуствовали и други делегати и темељније би се изучили документи и одлуке Конференције. То би омогућило и делегацији ЦК КПЈ и делегатима из земље да стваралачки и успешније раде на отклањању непрецизности и грешака у документима Конференције. То се посебно уочило приликом расправе о формирању Земаљског бироа ЦК КПЈ и Централне синдикалне комисије. Те дискусије су, углавном „пресечене” кратким објашњењима чланова делегације ЦК КПЈ на Конференцији. Исти је био случај и са разматрањем рада комуниста у синдикатима, међу омладином, партијској техници, штампи и литератури, посебно при усвајању резолуција Конференције. Делегати из земље таквим радом нису били у потпуности задовољни.⁷⁶ Изостало је њихово веће ангажовање у коначној изради докумената Конференције, па ће нејасноће и пропусти у тим документима комунисти на терену делимично кориговати, посебно након добијања примедба на та документа од Коминтерне.

О одлукама Четврте земаљске конференције расправљано је у највишим органима Коминтерне, у Балканском земаљском секретаријату и Поли-

тичком секретаријату Извршног комитета Коминтерне, 19. и 22. фебруара и 3. марта 1935. године. Руководство КПЈ тада је критиковано због доста питања из делатности Партије и револуционарног покрета у Југославији, посебно због става о разбијању Југославије као државе. Тај став био је штетан за југословенске народе, и сам револуционарни покрет у целини, јер је југословенским народима и његовој радничкој класи претила директна опасност од италијанског и немачког фашизма, ревизионистичких тежњи неких суседних држава и домаће реакције и фашистичких организација.

Водећи борбу за демократско уређење земље и најшира права народа, КПЈ се постепено ослобађала ранијих ставова о Југославији као држави. Ипак, у извесном броју њених кадрова и даље се осећало секташтво, јер нису могли да се ослободе превазиђених схема решавања националног питања у Југославији, те су и даље заговарали стварање неких посебних патуљастих државица и „националних скупштина“, које ће бити независне од централне власти. Након Сплитског планума и VII конгреса Коминтерна, КПЈ је заговарала стварање и у пракси остварење широког демократског и антифашистичког фронта ради унутрашњег преуређења земље и њене одбране од фашизма. На V земаљској конференцији Партија је чврсто стала на позицију одбране интегритета југословенске државе, што је продужила и остварила у НОР-у и социјалистичкој револуцији.

НАПОМЕНЕ

- *) Овај проблем није систематски изучавао, те овај прилог треба да подстакне даља истраживања ове значајне проблематике.
1. То је видније дошло до изражаја 1933. године на Конгресу омладине света против рата и фашизма, септембра 1933. и Светском конгресу жена против рата и фашизма јула 1934. године. На том плану запажен је и састанак ПЕН-клубова у Дубровнику, септембра 1933, на коме су глас протеста против фашизма и фашистичке идеологије дигли истакнути књижевници света.
 2. „Пролетер“, 2-3, фебруар-март 1935; Историја Савеза комуниста Југославије, Београд 1985. стр. 122.
 3. Од око 400 чланова Партије у 1932. и 1400 у 1933. години, Партија је у децембру 1934. имала 2828 чланова. Ако се има у виду и захтев руководства Партије да сваки члан за себе веже бар по још једног симпатизера, онда је број активиста КПЈ био знатно већи. Око 950 чланова СКОЈ-а окупљало је више хиљада напредних омладинаца у своје организације, те су КПЈ и СКОЈ могли да рачунају на знатније снаге за вођење револуционарне борбе.
 4. Историја СКЈ, стр. 119-121.
 5. У већем тиражу штампани су и слани у земљу: „Пролетер“, „Класна борба“, „Шта и како да се ради“, „Комунистички интернационал“, „Рундшау“, „Балканска федерација“ и листови КПЈ и СКОЈ-а који су штампани у земљи - „Рдечи прапор“, „Челица“ у Словенији, „Комунист“ у Србији, „Револуционарни фронт радника и сељака“ у Војводини, „Комунист“ у Сарајеву, „Млади бољшевик“, „Млади лењинист“, „Млади комунист“, „Борбени студент“.

6. У издању „Нове књиге” из Љубљане и „Космоса” у Београду током 1933-34. изашли су: „Капитал”, том I-II, „Беда филозофије”, „Анти-диринг”, „Комунистички манифест”, „Држава и револуција”, „Империјализам као највиши стадиј капитализма” и др. Током 1933. године у Својетском Савезу на српскохрватском језику почела су да излазе изабрана дела Владимира Илића Лењина. Издаване су и разне брошууре, од којих је највише интересовање побудила „Комунист за добро села”. Излазили су и часописи које су уређивали комунисти или КПЈ наклоњени интелектуалци, као „Данас” у Загребу, под уредништвом Мирослава Крлеже и Милана Богдановића, часопис „Књижевност” у Љубљани, који је уређивао Братко Крефт и др.
7. Историја СКЈ стр. 123-125.
8. „Рундшау”, бр. 10. фебруар 1935, стр. 523-524.
9. „Комунист” бр. 1. јануар 1935, стр. 2: „Срп и чекић” бр. 1, јануар 1935, Јосип Броз Тито „Сабрана дјела”, књ. 2, стр. 64-67.
- *) Односи се на проширене седнице ЦК КПЈ од 26-28. фебруара и проширено саветовање ЦК КПЈ из почетка октобра 1933. године.
10. А ЦК СКЈ, КИ 1933/133, 191.
11. А ЦК СКЈ, КИ 1934/125, 139, 140, 167, 171, 175, 251.
12. Провалама су биле захваћене партијске и скојевске организације и руководства у Србији јула 1934, у Хрватској децембра 1933. и априла 1934, у Словенији јануара и јуна 1934, Војводини децембра 1934. и почетком јануара 1935, Македонији децембра 1933. У тим провалама ухапшено је више десетина чланова и симпатизера КПЈ и СКОЈ-а.
13. А ЦК СКЈ, КИ 1934/155, 160, 188.
14. А ЦК СКЈ, КИ 1934/188, Писмо М. Горкића, Б. Паровићу у Београд од 6. септембра 1934. године.
15. О томе се расправљало на седницама ЦК СКЈ 8.6, 12.7, 10, 13, 16, 26.8, 23.9, 1.10, 19.11, 13. и 17.12.1934. године.
16. А ЦК СКЈ, КИ 1934/161, 191, 194, 199, 205, 214, 216, 234. Месне партијске конференције одржане су у Љубљани, Сиску, Вараждину, Бања Луци, Јесеницама и Цељу, а покрајинске у Црној гори у Забрави 30. августа, Хрватској и Словенији и Словенији средином септембра, у Србији 15. и 30. септембра, у Далмацији и Македонији почетком новембра 1934. године.
17. У томе су се у ЦК посебно ангажовали Милан Горкић и Благоје Паровић, а у Москви Гргур Вујовић и Владимир Ћопић.
18. ЦК КПЈ је од БЛС захтевао 30. маја, 8. јуна и 23. августа да га обавести о евентуалним примедбама на послате материјале ЦК КПЈ у вези са Земаљском конференцијом.
19. А ЦК СКЈ, КИ 1934/103, 113; Из сећања Родољуба Чолаковића и Стевана Белића дат аутору овог прилога јуна 1969. и октобра 1976. године.
20. А ЦК СКЈ, КИ 1934/196.
- *) На седници ЦК СКЈ 23. септембра расправљало се о току припреме IV Земаљске конференције и раду инструктора ЦК у земљи.
21. А ЦК СКЈ, КИ 1934/199, 202.
22. А ЦК СКЈ, КИ 1934/171, 209, 210, 222.
23. А ЦК СКЈ, КИ 1934/171, 175, 209, 210.
24. А ЦК СКЈ, КИ 1934/222.
- *) То се посебно односило на регион Ниша у Србији, Цеља и Марибора у Словенији, Осиека, Карловца и Славонског Брода у Хрватској, Шибеника и Хрватског приморја у Далмацији.
25. А ЦК СКЈ, КИ 1934/222.
26. А ЦК СКЈ, КИ 1934/140, 155, 160.
27. А ЦК СКЈ, КИ 1934/167.
28. На седници ЦК КПЈ од 13. августа 1934. одређена је делегација ЦК КПЈ у саставу: Благоје Паровић, Карл Худомал и Милан Горкић или Владимир Ћопић, односно Камило Хорватин, ако то одобри руководство Коминтерне. ЦК КПЈ је одлучио да партијске организације из Србије, Хрватске и Славеније, Далмације и Словеније на конференцију пошаљу по 2 делегата, а организације из Црне Горе, Босне и Херцеговине, Војводине и Македоније по

- 1 делегата. За делегате за VII конгрес Коминтерне, предвиђени су Милан Горкић, Благоје Паровић и Владимир Ђопић. Они су фигурирали и у свим каснијим предлозима. - А ЦК СКЈ, КИ 1934/167, 171.
29. Ни на IV Земаљској конференцији чланове и кандидате за чланове ЦК КПЈ директно нису предлагали делегати из земље, већ су у руководству Партије „знали” који ће то бити представници из појединих региона Југославије.
30. У извештају делегације ЦК КПЈ на IV Земаљској конференцији о томе пише: „Након што је делегација добила гаранције од друга К(оса) о апсолутној поузданости свих тих људи и о некомпромитованости стана и након што је изграђен тачан план и распоред долажења у стан, одржавање веза, осигурања да стан није под паском итд., делегација је ријешила да се Конференција одржи у том стану.” - А ЦК СКЈ, КИ 1934/41.
31. За недолазак изабраних делегата из Србије главну кривицу сносили су технике ПК КПЈ за Србију и ЦК КПЈ. Писмо Милана Горкића ПК КПЈ за Србију, у коме је тражено да се делегати најхитније пошаљу у Загреб, није успела да дешифрује технике ПК КПЈ за Србију, те делегати за IV Земаљску конференцију из Србије, Војводине и Македоније нису на време обавештени.
32. А ЦК СКЈ, КИ 1934/41; КИ 1935/7; Изјаве Годора Вујасиновића, Лазара Лилића, Драгутина Чолића и Јована Мариновића, дате аутору октобра 1976, након промоције прве књиге „Изабраних списа” Благоја Паровића, захтевајући од аутора овог прилога - „Да те чињенице уђу у историју.” Паровић је захтевао и од Милана Гавриловића - Света, који је другог дана рада Земаљске конференције присуствовао као делегат организације из Србије.
- *) Било је предлога да се конференција одржи у Храснику или неком другом већем индустријском и радничком центру у Словенији, али су Паровић и Хорватин одлучили да се одржи у Љубљани, пошто су Тито и Кидрич дали гаранције „о апсолутној сигурности” стена мајке Бориса Зихерла, где је Конференција и одржана.
33. Конференцији су присуствовали: Фрањо Краљ - „Драгица”, „Драгић”; Иван Мачек - Мартин; Густл; Борис Кидрич - Кос, Анэл; Драго Бедек - Фрост, Копач; Драго Марушић - Сотир; Никола Лекић - Рибаревић, те заменици делегата „Маркић” из Далмације и Милан Гавриловић Света, Лесковић из Србије.
- *) Дневни ред конференције утврђен је на седници ЦК КПЈ 17. јула, допуњаван на седницама ЦК КПЈ од 23. септембра и 1. октобра 1934. године.
34. Под првом тачком дневног реда прочитан је реферат - Извештај ЦК КПЈ о раду руководства КПЈ од IV конгреса до IV Земаљске конференције (известилац Камило Хорватин) и кореферат Б. Паровића „Поуке из рада Партије 1929-1932.” Његово излагање трајало је 30 минута, док су други делегати имали много мање времена за образложење докумената и извештаја. Дискусија је ограничена на 15, а реплика на 5 минута, ради ефикасности у раду конференције.
35. Посебни реферати поднесени су: О раду комуниста у синдикатима (Б. Паровић) који је дао и образложење Резолуције о штампи и литератури, реферат о раду на селу и национално-револуционарном покрету поднео је Драго Бедек, а реферат против рата и фашизма и образложење Резолуције о раду СКОЈ-а Карл Жудомал. - А ЦК СКЈ, КИ 1934/276-1; КИ 1935/41; „Пролетер”, бр. 2-3, фебруар-март 1935.
- *) Делегати су 25. децембра од 8-12 часова могли да се упознају са материјалима - резолуцијама и другим одлукама Конференције, што је онемогућило делегате из земље да у својим дискусијама буду конкретнији и критичнији.
36. А ЦК СКЈ, КИ 1934/160, 276-1, 276-2-6.
37. Исто.
- *) Аутор овог прилога приредио је више докумената о IV Земаљској конференцији, из чега ће се „променити слика” овог скупа југословенских комуниста, која је негативна у нашој историографији.
- **) Извештај је прочитао Камило Хорватин. У његовим дискусијама и образложењима резолуција има ставова који нису одговарали тадашњој политичкој ситуацији. Тих ставова он се није могао ослободити ни тада, а у потпуности ни касније.

38. Задржане су оцене XII Пленума ИККИ и Стаљинови ставови изнети на XVII конгресу Бољшевичке партије (крај јануара 1934) у коме је доминирао став о новом колу ратова и револуција, јер је, тобож, „идеја јурниша сазрела у свести маса”. - „Пролетер” бр. 1, јануар 1933; 4-5, април-мај 1934, в чл. „Ново коло револуција и ратова”; Ј.В. Стаљин, питања лењинизма, Загреб 1946, 410-415.
39. Те оцене су дате у извештају ЦК КПЈ на коме су радили Камило Хорватин, Милан Горкић, Тито и Карл Худомал. Приближно исту оцену дао је у реферату К. Хорватин „Борба против империјалистичког рата и рад у војсци” - А ЦК СКЈ, Ки 1934/276/276-2, 276-4.
40. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-2, Излагање К. Хорватина.
41. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-1-2, Дискусије Б. Паровића - „Андрића” по реферату К. Худомала; Ки 1934/276-4; ИА КПЈ, т. II, стр. 243-244: „Пролетер”, бр. 1, јануар 1934, стр. 1.
- *) Усташе у Хрватској, качаси на Косову, присталице Ванча Михајлова у Македонији и др.
- **) У томе су се истицали К. Хорватин, М. Горкић и К. Худомал.
42. ИА КПЈ, т. II, стр. 368-370, 399-401.
43. А ЦК СКЈ, Ки 1934/271-1, 276-4.
44. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-4, Ки 1934/304.
45. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-1-4.
46. А ЦК СКЈ, Ки 1934/257.
- *) У тим комисијама били су комунисти и скојевци, секретари партијских руководстава и задужен члан Комитета који је координирао том делатношћу Партије.
47. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-2; „Пролетер” бр. 2-3, фебруар-март 1935.
48. Исто.
49. Исто.
50. АЦК СКЈ, Ки 1934/276-9.
51. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-4.
52. А ЦК СКЈ, Ки 1934/278; „Пролетер”, 2-3 фебруар-март 1935, в. чл. „Главне пароле наше Партије”.
53. „Пролетер”, 2-3, фебруар-март 1935.
54. Ово схватање ће „живети” међу словеначким комунистима све до средине НОБ-А и револуције у Југославији, када ће се јасније обликовати нова „Народна власт” у виду НОО.
- *) ЦК КПЈ и Б. Паровић посебно изражавали су неповерење према политици Драгољуба Јовановића, Светозара Прибићевића, Јоце Јовановића и других првака Земљорадничке странке, Влатка Мачека првака ХСС у Хрватској и др.
55. „Пролетер”, 2-3, фебруар-март 1935. чл. „Главне пароле наше Партије”.
56. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-2; „Пролетер”, 2-3, фебруар-март 1935. године.
57. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-2.
58. Види о изградњи Партије.
59. А ЦК СКЈ, Ки 1934/209, 276-1; Б. Паровић, Изабрани списи, к. 1, стр. 183; „Пролетер 8-9, август-септембар 1934. године.
60. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-1; Ки 1935/41.
- *) О поукама из 1929-32. и резолуција о даљим задацима КПЈ.
61. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-5; „Пролетер”, 2-3, фебруар-март 1935; ШИК, бр. 2 за 1935.
62. Исто; А ЦК СКЈ, Ки 1935/41.
63. ИА КПЈ, т. II, стр. 223, 226, 229 и 231.
64. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-1; 50 година Борбе и рада синдикалног покрета у Југославији, Београд 1969, стр. 147-157.
- *) Реферат је поднео Драго Бедек.
65. А ЦК СКЈ, Ки 1934/276-1; 276-9; 1934/139; ИА КПЈ, т. II, стр. 247-255, 260-266.
66. У земљу су послати: Резолуција IV Земаљске конференције „О задацима КПЈ и раду са сељацима и национално угњетеним масама”, „Акциони програм комунистичке партије за село” и др.
67. ИА КПЈ т. II стр. 262.
68. Исто, стр. 264-265.

- *) Ради се о илегалним револуционарним групама: ХНРП, СНРП и др.
- 69. А ЦК СКЈ, КИ 1934/276-4-5.
- 70. Исто.
- 71. А ЦК СКЈ, КИ 1934/276-1-7.
- 72. АЦК СКЈ, КИ 1934/276-10.
- *) О томе је посебно на конференцији говорио Никола Лекић - Рибаревић, делегат из Црне Горе, тада секретар ПК КПЈ за Црну Гору.
- 73. А ЦК СКЈ, КИ 1935/41.
- *) Изборну комисију сачињавали су: Камило Хорватин, Карл Худомал и Фрањо Краљ. Комисија је предложила кандидате и о сваком дала најосновније податке: Партијски стаж, занимање, хапшења и затвори, функција у покрету. Учесници Конференције служили су се искључиво илегалним именима у међусобном општењу, а велики број делегата није се ни међусобно познавао.
- 74. А ЦК СКЈ, КИ 1934/276-1, Три места су остала упражњена за представнике КПЈ из Војводине, Македоније и БиХ.
- *) Седници су присуствовали чланови ЦК: Б. Паровић, К. Хорватин, К. Худомал и Ф. Краљ, и четири кандидата за чланове ЦК: Д. Бедек, Б. Кидрич, Н. Лекић и Д. Марушић.
- 75. А ЦК СКЈ, КИ 1935/41.
- *) На конференцију су били позвани и Иво Марић и Вицко Јеласка.
- **) Извесног колебања било је међу делегатима из Хрватске о питању формирања Јединственог фронта пролетаријата, тј. његово стварање „одозго“, путем преговора са вођством социјалиста. Тада је интервенсала делегација ЦК „Али другови нису инсистирали на свом погрешном ставу и делегација мисли да их је успјела да убиједи о неправилности њихова одбијања примјене јединственог фронта одозго“. - А ЦК СКЈ, КИ 1935/41. Исто тако и предлози ЦК КПЈ о реорганизацији Партије изазвали су међу делегатима опречна мишљења, те ће се у ЦК КПЈ о томе посебно расправљати.
- 76. А ЦК СКЈ, КИ 1935/41.

РЕЗИМЕ

Југословенска историографија није се озбиљније бавила проблематиком Четврте земаљске конференције КПЈ. До сада није објављена ни комплетна архивска грађа са те конференције. Ново руководство КПЈ, именовано од Коминтерне марта 1932, добило је задатак да, поред обнове организација и руководства у земљи, што пре припреми и одржи земаљску конференцију на којој ће извршити анализу деловања Партије од Четвртог конгреса до Четврте земаљске конференције, одреди правце даље делатности и изабере ЦК КПЈ. Припреме за Конференцију трајале су од средине 1932, до јесени 1934. године. Конференција је одржана 24. и 25. децембра 1934. године у Љубљани. У њеном раду учествовали су изабрани делегати на покрајинским конференцијама у земљи и три опуномоћена представника ЦК КПЈ из иностранства. Разматрана су питања из организационе изградње и политичке делатности КПЈ, поуке из борби Партије 1929 - 1923, рад комуниста у синдикатима, међу омладином, сељаштвом и у национално-револуционарним покретима, реорганизација Партије (формирању КП Хрватске, КП Словеније и у перспективи КП Македоније), проблематици изградње кадрова у земљи и њиховом школовању у иностранству, партијској штампи и издавачкој делатности партије и др. На крају рада Конференције изабран је ЦК КПЈ и кандидати за чланове Централног комитета, а потом и Плитбиро ЦК КПЈ.

Четврта земаљска конференција чини прекретницу у даљој организационој изградњи Партије. Формирањем националних партија у саставу КПЈ и однос њихових руководства према бази и ЦК КПЈ корак је даље у самосталнијем деловању и изградњи кадрова из сопствене средине и искључиви ослонац на те кадрове. Али, у одлукама и резолуцијама Конференције још увек је било доста слабости којих се КПЈ није успела да ослободи (национално питање, ток револуције, улога националних покрета у борби револуционарног покрета у Југославији, однос према грађанским партијама и њиховим левим крилима, однос према социјалној демократији и др.). Иако су у КПЈ уочавали битне токове друштвених кретања у земљи и свету, КПЈ још увек није налазила најбоље одговоре како ће шире масе привући у борбу револуционарног покрета и постати опште прихваћена организација, чију ће борбу следити најшири слојеви народа у земљи. Овим прилогом желимо да отворимо даља истраживања ове проблематике.

Dr. Đorđe Piljević

SUMMARY

The Yugoslav historiography has not seriously dealt with the problem of the Fourth Yugoslav Communist Conference. Not even the complete archives documents have been published so far. New leadership of the Yugoslav Communist Party appointed by the Cominterne in March 1932 was assigned to restore the organization and its leadership in the country, as well as to prepare and organize the Yugoslav Conference. The task of the Conference was to analyze the activities of the Party in the period between the Fourth Congress and the Fourth Yugoslav Conference, to define its further activities and to elect the new Central Committee. Preparations for the Congress lasted from the middle of 1932 to autumn 1934. The Conference was held on December 24 and 25 in Ljubljana. Delegates elected on the provincial conferences and the three representatives of the Central Committee from abroad took part in its work. Following questions were considered: lessons learnt from the Party conflicts 1923-1929, the activities of communists in syndicates, with youth, peasants and in the national-revolutionary movements; the reorganization of the Party /formation of the Communist Party of Croatia, Slovenia as well as the outlook of the formation of the Communist Party of Macedonia/; problems of the party members in the country and their education abroad; Party press, publishing activities etc. At the end of the Conference the new Central Committee was and the Politbureau of the Central Committee of the Yugoslav Communist Party.

The Fourth Yugoslav Conference represents the turning point in the organization of the Party. The formation of national parties within the Yugoslav Communist Party, the relations of their leaders with both the basis and the Central Committee represents a further step in its more independent activities and formation of personnel among its ranks. Decisions and resolutions of the Conference still suffered from a lot of weaknesses that the Communist Party could not get rid of /the national question, flow of the revolution, the role of national movements in the revolutionary movement in Yugoslavia, its attitude towards the bourgeois parties and its left wing, its attitude towards the social democracy etc./ . Although it was aware of the social movements in the country and in the world, the Party did not have the right answers which would attract the masses and become widely accepted organization.

The aim of this article is to open the research of this topic.